

تأثیر چک در وجه حامل بر پولشویی و رفع چالش‌های آن

جمشید میرزایی^۱

مهدی توکلی^۲

خلیل فرخشاهی^۳

تاریخ پذیرش: ۹۸/۵/۲۸

تاریخ دریافت: ۹۸/۲/۲۴

چکیده

به طور کلی پولشویی عبارت است از هر نوع عمل یا اقدام به عمل برای مخفی کردن یا تغییر ظاهر دادن هویت عواید نامشروع، به طوری که وانمود شود که از منابع قانونی سرچشمه گرفته‌اند. امروزه ارتکاب جرم به یک صنعت و تجارت تبدیل شده است، به گونه‌های که درآمد برخی از سازمان‌ها، از درآمد بسیاری از کشورهای جهان بیشتر است. به همین دلیل، بیشتر مجرمان در سطح جهان، دارای انگیزه‌های مالی هستند. پولشویی یکی از جرائم مالی سازماندهی شده است که طی آن، مبدأ و مشخصات پول‌های نامشروع حاصل از معاملات غیر قانونی مانند فعالیت‌های تروریستی، تجارت اسلحه و مواد مخدر و فسادهای نظایر آن دارای ابهام است و مجاری ورود و خروج پول به گونه‌ای برنامه‌ریزی می‌شود که صورت قانونی به خود می‌گیرد. یکی از راه‌هایی که موجب تسهیل پولشویی در نظام اقتصادی ایران گردیده، چک بانکی است. در این زمینه قانونگذار کوشیده است با اصلاحاتی همچون ممنوعیت صدور چک‌های در وجه حامل و لزوم ثبت و امکان رهگیری آن در سیستم بانکی، عملاً مجاری پولشویی و سوء استفاده از قانون سابق را مسدود نماید، در این پژوهش که با روش توصیفی-تحلیلی انجام گرفته است به جزئیات و مسائل چک و پولشویی پرداخته و در نهایت جمع‌بندی و نتیجه‌گیری در خصوص مباحث مطروحه، صورت گرفته است.

واژه‌های کلیدی: چک، پولشویی، جرائم اقتصادی، پیشگیری از جرم.

---

۱. استادیار گروه حقوق خصوصی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد خرم‌آباد، خرم‌آباد

jamshid.merzaei@yahoo.com

۲. دانشجوی دکتری حقوق خصوصی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد خرم‌آباد، خرم‌آباد (نویسنده مسئول)

shakeramireza@yahoo.com

۳. کارشناس ارشد حقوق خصوصی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمانشاه، کرمانشاه

kh.farokhshahei@yahoo.com

مقدمه

انسان به لحاظ روانشناختی پس از ارتکاب به هر جرم، به دنبال راه یا راه‌هایی است که آثار فعل یا افعال ناشایست خود را محو یا معدوم سازد؛ پولشویی نیز فعالیتی است برای از بین بردن آثار جرمی که در پی اقدام به جرم و فساد مجرم، وقوع می‌یابد.

واژه پولشویی برای توصیف فرآیندی مورد استفاده قرار می‌گیرد که در آن پول غیر قانونی یا کثیفی که حاصل فعالیت‌های مجرمانه مانند قاچاق مواد مخدر، قاچاق اسلحه و کالا، قاچاق انسان، رشوه، اخاذی، کلاهبرداری و... است، در چرخه‌ای از فعالیت‌ها و معاملات، با گذر از مراحل، شسته و به پول قانونی و تمیز تبدیل می‌شود. به عبارت دیگر منشأ و منبع وجوهی که به صورت غیرقانونی به دست آمده است از طریق رشته‌ای از نقل و انتقالات و معاملات به گونه‌ای پنهان می‌شود که همان وجوه به صورت درآمد قانونی نمود پیدا کرده و وارد فعالیت‌ها و مجاری قانونی می‌شود.

پدیده پولشویی آثار زیانبار اقتصادی، اجتماعی و سیاسی قابل توجهی برای جوامع به همراه دارد. بین این آثار می‌توان به آلوده شدن و بی‌ثباتی بازارهای مالی، بی‌اعتمادی مردم به نظام مالی، تغییرات جبری و ناخواسته در تقاضای پول و تغییر شدید در نرخ بهره و در نتیجه انتقال پیش‌بینی نشده سرمایه بین کشورها، تضعیف شدید بخش خصوصی قانونی، شکست برنامه‌های خصوصی‌سازی کشورها، کاهش کنترل دولت بر سیاست‌های اقتصادی، کاهش درآمد دولت‌ها، فاسد کردن ساختار و لطمه شدید به اعتبار دولت‌ها و نهادهای اقتصادی کشورها و... اشاره کرد.

جهانی شدن اقتصاد، به ویژه در بازارهای سرمایه، در کنار سودمندی‌هایی که داشته، به برخی پدیده‌های زیانبار در سامانه‌های اقتصادی دامن زده است که در میان آن‌ها می‌توان از پدیده پولشویی یاد کرد. پولشویی به عنوان یک بزه در دهه ۱۹۸۰ به ویژه در مورد درآمدهای برخاسته از قاچاق مواد مخدر و داروهای روان‌گردان، مورد توجه کشورهای غربی قرار گرفت (صبوری‌دیلمی، شفیع، ۱۳۸۸: ۲۴۴).

پولشویی یک فعالیت غیرقانونی است که در طی انجام آن، عواید و درآمدهای ناشی از اعمال خلاف قانون، مشروعیت می‌یابد. به عبارت دیگر پول‌های کثیف ناشی از اعمال خلاف به پول‌های تمیز تبدیل گردیده و در بدنه اقتصاد جایگزین می‌شود. خلافکاران از طیف وسیع اعمال غیراخلاقی و غیرقانونی مانند قاچاق مواد مخدر، تقلبات، ثروتهای قابل مصادره، گروگان‌گیری، قمار و همچنین اهدای پول به سازمان‌های تروریستی و حتی تقلبات مالی در اینترنت و یا دیگر ابزار اطلاع‌رسانی سودهای کلانی را به دست می‌آورند و چون ردپای این افراد در معاملات مالی و بانکی به صورت زنجیروار در وجوه پس انداز شده آن‌ها آشکار می‌گردد، بنابراین مجرمان از ابزارهای مالی مانند چک‌ها، کارت‌های اعتباری و کارت‌های هوشمند اجتناب کرده و به استفاده از پول نقد رو می‌آورند. پول نقد نیز به علت عدم مزیت نسبت به سایر ابزارهای مالی مانند حجم بالا، مشکلات در حمل و نقل و کاهش قدرت خرید در طول زمان به ناچار به پولشویان داده می‌شود تا در طی مراحل به شبکه اقتصادی کشور وارد گردد (تاجیک و همکاران، ۱۳۹۶: ۸۴).

از عوامل اصلی موفقیت برای مجرمین، استفاده از منافع حاصل از جرم پولشویی از طریق بانک‌ها یا مؤسسات مالی است. بنابراین بانک‌ها و مؤسسات مالی نقش مهمی در امر مبارزه با پولشویی دارند. در اقتصاد ایران، تا کنون به دلیل ناشناخته ماندن پیامدها و آثار زیانبار پولشویی، اقدام قابل توجهی در این خصوص صورت نگرفته است.

۱- تعریف چک

الف: تعریف چک در ماده ۳۱۰ قانون تجارت: «چک نوشته‌ای است که به موجب آن صادرکننده وجوهی را که نزد محال علیه دارد کلاً یا بعضاً مسترد یا به دیگری واگذار می‌نماید.»

ب: تعریف چک در وجه حامل: به معنی چکی می‌باشد که در تاریخ مندرج در آن مبلغ مندرج در چک در حساب نباشد و به اصطلاح خالی باشد. اما آنچه قانون

چک از چک بلامحل در نظر دارد اعم از بدون وجه بودن چک و یا عدم مطابقت امضاء یا قلم خوردگی در متن چک.

۲- تعریف پولشویی

منظور از تطهیر مال (پولشویی) مخفی کردن منبع اصلی اموال ناشی از جرم و تبدیل آن به اموال پاک است، به طوری که یافتن منبع اصلی مال غیرممکن می‌گردد (میرمحمد صادقی، ۱۳۸۲: ۹۳-۹۲). در ماده یک طرح دستورالعمل جوامع اروپایی در مارس ۱۹۹۰ پولشویی را اینگونه تعریف می‌کند: «تبدیل یا انتقال اموال با علم به اینکه چنین اموالی از جنایت شدیدی ناشی شده است، به منظور اختفاء یا انحراف منشأ غیر قانونی اموال یا کمک به هر شخصی که به ارتکاب چنین جرم یا جرایمی مبادرت می‌ورزد، به جهت رهایی یافتن از آثار حقوقی اقدام وی و اختفاء یا انحراف ماهیت واقعی، منبع، محل استقرار، انتقال، حرکت، حقوق مربوط به اموال یا مالکیت اموال با علم بر اینکه چنین اموالی از ارتکاب یک جنایت شدید نشأت گرفته است (سلیمی، ۱۳۸۱: ۱۳۲).

در متن کامل مقررات بانک مرکزی و در پیشگیری از پولشویی، تطهیر پول را اینگونه تعریف نموده است: «تحصیل و نگهداری یا استفاده از مالی که به طور مستقیم یا غیرمستقیم در نتیجه ارتکاب جرم حاصل شده است.»

در مجموع می‌توان گفت: پولشویی فرآیندی است که طی آن درآمدهای غیرقانونی را قانونی جلوه می‌دهند. به تعبیر دیگر، پولشویی فرآیندی است که طی آن منابع اصلی پول و اموال نامشروع، پنهان می‌شود. از دیدگاه علم حقوق، هرگونه فعل یا ترک فعل که برای قانونی جلوه دادن وجوه یا اموال با منشأ غیرقانونی صورت گیرد پولشویی است (اسعدی، ۱۳۸۲: ۲۵۴-۲۵۳).

۳- مراحل پولشویی

پولشویی فرآیند پیچیده، درازمدت و گروهی است که به طور معمول در مقیاسی بزرگ انجام می‌شود و می‌تواند از محدوده جغرافیایی - سیاسی یک کشور فراتر برود.

بر اساس این فرآیند عواید حاصل از فعالیت‌های مجرمانه با گذر از مراحل مختلف وارد نظام مالی و فعالیت‌های قانونی می‌شود و با پنهان ماندن منشا غیر قانونی آن، ظاهری قانونی می‌یابد. به طور کلی فرآیند پولشویی دارای سه مرحله به صورت زیر است:

مرحله اول جایگذاری؛ تزریق پول‌های کثیف به سیستم پولی و مالی

در این مرحله عواید به دست آمده از فعالیت‌های بزهکاران با هدف تبدیل پول های کثیف از حالت نقدی به ابزارهای مالی (دارایی‌های) یا ابزارهای پولی (چک، حواله..) وارد شبکه رسمی پولی و مالی می‌شود. این جایگذاری می‌تواند با تقسیم وجوه کلان به مبالغ کوچکتر که چندان حساسیت برانگیز نیست و سپرده‌گذاری آن‌ها در بانک‌ها داخلی یا دیگر موسسات مالی رسمی و غیر رسمی انجام گیرد و یا برای سپرده‌گذاری در مؤسسات مالی خارجی به بیرون از مرزها انتقال داده شود و یا برای خرید کالاهای پر ارزش مانند آثار هنری، هواپیما، فلزات و سنگ‌های قیمتی به کار رود که پس از آن این کالاها به وسیله چک یا حواله های بانکی مجدداً خریداری شود.

مرحله دوم لایه‌چینی؛ جداسازی رابطه بین عواید غیر قانونی با مبدأ یا فعالیت های موجد آن‌ها این فرایند که به آن مرحله رد گم کردن هم می‌گویند، از طریق ایجاد و انباشت لایه‌های پیچیده‌ای از معاملات یا نقل و انتقال مالی چندگانه مالی با هدف مبهم ساختن فرایند حسابرسی و ناممکن کردن ردگیری مبدأ، صورت می‌گیرد. این مرحله می‌تواند شامل معاملاتی نظیر انتقال تلگرافی سپرده، تبدیل سپرده به اسناد پولی (اوراق بهادار، سهام سرمایه‌ای، چک‌های مسافرتی)، خرید مجدد کالاهای پر ارزش و اسناد پولی و سرمایه‌گذاری آن‌ها در معاملات ملکی و مؤسسات قانونی به ویژه در صنایع تفریحی و جهانگردی باشد. شرکت‌های پوششی که معمولاً در بهشت‌های مالیاتی برون مرزی به ثبت می‌رسند، یک ابزار معمول در مرحله لایه‌بندی هستند.

این شرکت‌ها که مدیران آنها اغلب وکلای محلی هستند از جانب موکلان امین ایفای نقش می‌کنند و مالکان ذی نفع را از طریق قوانین شدید رازداری بانکی و امتیاز وکیل موکل در پشت صحنه مجهول نگه می‌دارند.

مرحله سوم یکپارچه‌سازی؛ دادن ظاهر قانونی به ثروت حاصل از عواید غیر قانونی

در این مرحله وجوه انباشته در لایه‌های مختلف صرف خرید دارایی‌های تمیز و قانونی می‌شود و برای آشکار ساختن ثروت از طریق سرمایه‌گذاری در مصارف قانونی و مجاز در بخش رسمی اقتصاد؛ توضیحاتی به ظاهر قانونی درباره ریشه‌های آن - به گونه‌ای که شکی برانگیخته نشود - تدارک می‌شود.

یکپارچه‌سازی (در هم آمیختن) می‌تواند شامل روش‌های متعدد مانند استفاده از شرکت‌های پوششی برای اعطای وام، یا سپرده‌گذاری در مؤسسات مالی خارجی به عنوان وثیقه تامین برای وام‌های داخلی باشد. تکنیک معمول دیگر، جعل حواله‌های دروغین بیش از حد یا کمتر از حد واقعی برای کالاهای فروخته شده - یا ظاهراً فروخته شده - به خارج از مرزها است.

۴- روش‌های پولشویی

پولشویی عملاً در تمامی کشورها در سه فاز انجام می‌شود و بسته به قوانین و مقررات کشورها و نیز بسته به وضعیت بازارها هر یک از این فازها می‌تواند به عنوان روش عمده تلقی شود. عمده‌ترین روش، عبارت است از خرد کردن عواید حاصل از جرائم سازمان یافته و انتقال این مبالغ از حساب‌های تو در تو و انتقال آنها به حساب‌های مادر. این شیوه عمدتاً توسط عاملین خرید و فروش مواد مخدر در کشورهای مختلف استفاده می‌شود. روش دیگری که توسط پولشویان استفاده می‌شود استفاده از بخش مالی و بخش واقعی اقتصاد است و در نهایت روشهایی هستند که تحت عنوان سایر مطرح می‌شوند.

۵- منابع پولشویی

برای کسب درآمدهای کثیف معمولاً راه‌های متعددی وجود دارد:

- ۱- قاچاق مواد مخدر، کالاها و خدمات غیرقانونی، فعالیت‌های مربوط به زمینه فحشا، فعالیت‌های سیاسی غیرقانونی نظیر جاسوسی.
- ۲- قاچاق کالا و محصولات وارداتی از طریق مرزها بدون پرداخت عوارض گمرکی و نیز کسب درآمد از طریق دستکاری در حساب‌ها و پنهان نمودن منبع درآمد و خودداری از پرداخت مالیات‌های قانونی.
- ۳- فعالیت در بازارهای سیاه، بازارهایی که درآمدهای هنگفتی را برای سوداگران از طریق عدم پایبندی با قوانین و مقررات بین‌المللی به همراه دارند مانند خرید و فروش ارزهای خارجی در کشورهایی که نظارت شدیدی بر فعالیت‌های مربوط به پول خارجی حاکم است.
- ۴- فعالیت‌های اداری نامشروع و فساد اداری به منظور دستیابی به درآمد از طریق دریافت رشوه، اختلاس و انتقال آن به خارج از کشور.
- ۵- درآمدهای حاصل از دریافت وام از بانک‌های داخلی بدون تضمین‌های کافی و انتقال آن به خارج از کشور.
- ۶- درآمدهای حاصل از به کارگیری حیل‌های تجاری مانند فروش محصولات تقلبی و یا فاسد، تقلید از مارک‌های معروف جهانی و جعل آثار هنری ارزشمند.
- ۷- درآمدهای حاصل از اوراق بهادار، صدور چک‌های تقلبی، دریافت مبالغ هنگفت از بانک‌های داخلی به وسیله این چک‌ها و یا جعل اسناد مالی دیگر.
- ۸- درآمدهای حاصل از معاملات غیرقانونی در بازارهای مالی از طریق بالا بردن کاذب قیمت‌ها در این بازارها و دستیابی به سود سرشار از طریق خرید و فروش سهامی که قیمت آن‌ها به گونه‌های غیرواقعی بالا رفته است (اسدی، ۱۳۹۷: ۱۶۴-۱۶۳).

۶- قانون جدید صدور چک

یکی از شایع‌ترین موضوعات در مجموع پرونده‌های قضایی در کشور، موضوعات مرتبط با چک و به ویژه چک‌های برگشتی است. با عنایت به این مسئله و اصلاحات اخیر قوانین مرتبط با چک، افزایش اطلاع عموم، بازرگانان و فعالان اقتصادی در سطوح مختلف جامعه امری شایسته و مقتضی است. در قانون تجارت ایران که در سال ۱۳۱۱ (ماده ۳۱۰) تصویب گردیده، چک بدین شکل تعریف گردیده: "چک نوشته ایست که به موجب آن صادر کننده وجوهی را که نزد محال علیه دارد کلاً یا بعضاً مسترد یا به دیگری واگذار می‌نماید".

مطابق تعریف چک می‌تواند در وجه خود شخص صادرکننده و یا شخص دیگری باشد که صادر کننده قصد پرداخت در وجه او را دارد. مطابق با ساز و کار امروزی بانک مرکزی و نظام اقتصادی کشور عنوان "محال علیه" شامل بانک‌ها و موسسات مالی اعتباری (که اصولاً مجاز شناخته شوند) می‌شود. درخصوص امکان انتقال چک و رویه قانونی کشور تاکنون قانون فوق (ماده ۳۱۰) به تصریح در عنوان داشته بود: "چک ممکن است در وجه حامل یا شخص معین یا به حواله کرد باشد. ممکن است به صرف امضا در ظهر به دیگری منتقل شود." با تعریف قانون برای انتقال یک چک می‌توان چند حالت متصور شد. اول اینکه چک در وجه حامل صادر گردیده باشد که در این حالت هرکسی که چک را در دست داشته باشد می‌تواند آن را به بانک ارائه و مبلغ آن را وصول نماید. بنابراین هیچگونه تشریفات برای انتقال چک ضروری نمی‌باشد و تنها با تحویل دادن و تسلیم چک به هر شخص دیگر قانوناً چک منتقل گردیده و بانک موظف است به صرف ارائه آن مبلغ مرقوم در چک را به دارنده آن بپردازد یا در صورت عدم موجودی، گواهی عدم پرداخت را به دارنده چک تحویل دهد.

در صورت عدم موجودی تنها شخصی که چک را در بانک برگشت زده باشد و گواهی عدم پرداخت را دریافت نموده باشد می‌تواند در مراجع قضایی برای دریافت وجه چک اقامه دعوا نماید. در این حالت بانک نیز، تنها در صورتی که صادرکننده

چک اعلام مفقودی آن را نموده باشد یا به دلایل قانونی دیگر دستور عدم پرداخت به بانک داده باشد، می‌تواند از پرداخت وجه چک به ارائه دهنده آن خودداری نماید که شرایط مختلفی برای مدت زمان این عدم پرداخت می‌توان متصور شد. دوم اینکه در وجه شخص معین صادر گردیده باشد که در این صورت تنها شخصی که نام او به عنوان دارنده چک در متن چک عنوان گردیده می‌تواند جهت کارسازی وجه آن اقدام نماید. در این صورت ممکن است دارنده‌ای که نام او در چک نوشته شده با امضای پشت چک این امکان را فراهم نماید که هر شخص دیگری که آن را به بانک ارائه دهد امکان دریافت وجه آن را داشته باشد و به نوعی کارکرد چک در خصوص موضوع انتقال شبیه چک در وجه حامل خواهد شد (ظهورنویسی در وجه حامل)؛ بنابراین دارنده‌های بعدی با قبض و اقباض (تسلیم کردن و تحویل گرفتن) می‌توانند دارنده قانونی چک شناخته شوند. به عبارت دیگر بعد از امضای پشت چک توسط کسی که نامش در چک درج شده، برای انتقال چک به دارندگان بعدی، انتقال چک نیازمند هیچ گونه تشریفات نخواهد بود.

با توضیحات ارائه شده واضح و روشن خواهد بود که این ساز و کار صدور و انتقال در خصوص چک می‌تواند مشکلات عدیده‌ای را برای دارندگان آن ایجاد نموده و از طرفی تاکنون موجب تحمیل بار اجرایی سنگینی بر قوه قضائیه گردیده است. به عنوان مثال شخصی که در بازار معامله‌ای انجام داده چک در وجه حاملی را از خریدار تحویل گرفته و آن چک در تعاملات اقتصادی چندین دست منتقل می‌گردد. در مواردی صادرکننده اولیه با قصد کلاهبرداری و با نیت عدم قابلیت پرداخت چکی را بسیار سنگین‌تر از ملاتت مالی خود صادر می‌نماید و نهایتاً دارنده نهایی با حسن نیت ناچار باید اقدام به اقامه دعوا نماید.

در بعضی موارد دارنده نهایی چک هیچگونه شناختی از صادرکننده ندارد و حتی گاهی مشخصات و آدرسی که بانک از صادرکننده به دارنده چک در گواهی عدم پرداخت اعلام می‌نماید نیز تغییر کرده یا اصالت ندارد. تمام این احتمالات دارنده نهایی را ناچار به صرف هزینه و تحمل زمانی بعضاً طولانی در جهت احقاق حق خود می‌نماید و موفق به گرفتن حکم مجازات و حبس برای فرد می‌شود. از

دیدگاهی کلان‌تر به موضوع ساز و کار فعلی صدور و انتقال چک (قبل از اجرایی شدن کامل اصلاحات سال ۹۷ قانون صدور چک) اشکال بسیار بزرگتری جلب توجه می‌کند و آن مسئله جرائم عمده وکلان مالی از قبیل پولشویی، معاملات کالاهای قاچاق و نامشروع و فرارهای کلان مالیاتی است، چراکه با سازوکار فعلی، پرداخت چک‌های دروجه حامل امکان هیچ‌گونه رهگیری و ردیابی اینگونه معاملات مقدور نمی‌باشد، بنابراین برگه چک نقش یک تسهیل کننده را برای ارتکاب اینگونه جرائم ایفا نموده و منجر به گسترش اینگونه اقدامات که مخرب اساس نظام اقتصادی کشور هستند شده است. با وقوف به این دست مسائل و احساس نیاز شدید به اصلاح قوانین سابق و انشاء قوانینی که بتوانند این زمینه ارتکاب جرائم را محدود نمایند دولت و قانونگذار ایران را بر آن داشت تا وارد عمل شده و گامی بزرگ را در راستای اصلاح اساسی قانون صدور چک مصوب ۱۳۵۵ که در سال‌های ۱۳۷۲ و ۱۳۸۲ الحاقات و اصلاحاتی در آن صورت گرفته بود، بردارند. سرانجام با تصویب این اصلاحات در تاریخ ۱۳۹۷/۰۸/۱۳ در صحن علنی مجلس که با عنوان طرح صدور چک به مجلس ارائه گردیده بود، در تاریخ ۱۳۹۷/۰۹/۰۳ این قانون از سوی ریاست جمهوری ایران ابلاغ گردید (خبرگزاری میزان، 1398 - کد خبر: ۵۳۱۵۴۴).

۷- مقررات مطابق با اصلاحیه جدید قانون صدور چک

قانون جدید مشتمل بر بیست و چهار ماده در جلسه علنی روز یکشنبه مورخ سیزدهم آبان ماه یکهزار و سیصد و نود و هفت مجلس شورای اسلامی تصویب شد و در تاریخ ۱۳۹۷/۸/۲۳ به تأیید شورای نگهبان رسید.

با توجه به تمام اصلاحات جدید در قانون صدور چک مهمترین و کارآمدترین اتفاقی که طبق این اصلاحات صوت پذیرفته است بهره‌گیری شایسته از تکنولوژی و فناوری اطلاعات توسط بانک مرکزی در ایجاد یک سامانه و سیستم اطلاعاتی برخط (آنلاین) شامل مشخصات تمام دارندگان دسته چک از بانک‌های مختلف در کشور، مشخصات برگه‌های چک هر دارنده دسته چک، میزان سقف مجاز و اعتبار هر یک

از این اشخاص، مشخصات تمامی حساب‌های دارندگان دسته چک در تمامی بانک‌ها و موسسات مالی اعتباری و اعلام لحظه‌ای غیرقابل پرداخت بودن هر برگ چک در این سامانه می‌باشد.

این سیستم سامانه یکپارچه صدور چک و به اختصار "صیاد" نام دارد که مطابق قانون جدید، بانک‌ها مکلفند تنها از طریق این سامانه برای مشتریان خود اقدام به صدور دسته چک نمایند. بانک‌ها مکلفند اولاً مطابق با قوانین مصوب (قانون تسهیل اعطای تسهیلات و کاهش هزینه‌های طرح و تسریع در اجرای طرح‌های تولیدی و افزایش منابع مالی و کارایی بانک‌ها مصوب ۱۳۸۶/۴/۵؛ قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۸۴/۹/۱) برای هر دارنده دسته چک یک سقف مجاز اعتبار محاسبه و اختصاص دهند تا امکان اینکه دارنده دسته چک اقدام به صدور چک فراتر از توانایی مالی خود کند از بین برود، و همچنین با توجه به این سقف اعتبار که مختص هر مشتری می‌باشد و تعریف مدت اعتبار که برای برگه‌های هر دسته چک مدت ۳ سال از زمان دریافت دسته چک خواهد بود، یک شناسه یکتا به هر برگ از دسته چک اختصاص دهند. این شناسه یکتا در واقع وسیله بازایی تمام اطلاعات مربوط به برگه چک در سامانه صیاد می‌باشد که امکان بهره‌گیری از مزایای قانون جدید را فراهم می‌آورد. یکی از این مزایا مطابق اصلاحات جدید این خواهد بود که هرگاه وجه چک به علت عدم موجودی یا هر علت دیگری غیر قابل پرداخت باشد بانک مکلف است به درخواست دارنده چک فوراً غیرقابل پرداخت بودن آن را در سامانه یکپارچه بانک مرکزی ثبت نماید و کد رهگیری اختصاص داده شده را روی گواهینامه تسلیم شده به دارنده درج نماید. بعد از ثبت غیرقابل پرداخت بودن چک در سامانه یکپارچه بانک مرکزی، این سامانه مراتب را بصورت برخط به تمامی بانک‌ها و موسسات اعتباری اطلاع می‌دهد. پس از گذشت ۲۴ ساعت کلیه بانک‌ها موسسات اعتباری مکلف خواهند بود اقدامات زیر را نسبت به صادر کننده چک انجام دهند:

۱- عدم افتتاح هرگونه حساب و صدور کارت بانکی جدید.

۲- مسدود کردن وجوه کلیه حساب‌ها و کارت‌های بانکی و هر مبلغ متعلق به صادرکننده که تحت هر عنوان نزد بانک یا موسسه اعتباری دارد به میزان مبلغ کسری چک.

۳- عدم پرداخت هرگونه تسهیلات بانکی یا صدور ضمانت‌نامه‌های ارزی یا ریالی

۴- عدم گشایش اعتبار اسنادی ارزی یا ریالی.

یکی دیگر از مزایای قانون جدید این خواهد بود که بانک‌ها اطلاعات مربوط به میزان خوش حسابی یا بد حسابی صادرکننده چک را بر اساس تعداد چک‌های برگشتی او در اختیار شخصی قرار خواهند داد که قرار است از آن صادرکننده چکی دریافت کند. با توجه به مطالب فوق آشکار و واضح خواهد بود که با اجرایی شدن کامل اصلاحات اخیر قانون صدور چک تا سال ۱۳۹۹، در آینده نزدیک تعاملات اقتصادی که در آن‌ها از ابزار پرداخت چک بهره برده میشود به نحو چشمگیری ساماندهی خواهند شد. اما این مسئله که چک‌های در وجه حامل مطابق این اصلاحات چه سرانجامی خواهند داشت و دستخوش چه تغییراتی می‌شوند بسیار حائز اهمیت است، چرا که یکی از اهداف اصلی این اصلاحات امکان رهگیری چک‌های در وجه حامل و نظام‌مند ساخت اینگونه پرداخت‌ها بوده است.

۸- مستندات اصلاحات مواد قانون صدور چک ۱۳۹۷

ماده ۱ - (الحاقی ۱۳۷۲) انواع چک عبارتند از :

۱. چک عادی، چکی است که اشخاص عهده بانک‌ها به حساب جاری خود صادر می‌کنند و دارنده آن تضمینی جز اعتبار صادرکننده آن ندارد.
۲. چک تایید شده، چکی است که اشخاص عهده بانک‌ها به حساب جاری خود صادر و توسط بانک محال علیه پرداخت وجه آن تایید می‌شود.
۳. چک تضمین شده، چکی است که توسط بانک به عهده همان بانک به درخواست مشتری صادر و پرداخت وجه آن توسط بانک تضمین می‌شود.

۴. چک مسافرتی، چکی است که توسط بانک صادر و وجه آن در هریک از شعب آن بانک توسط نمایندگان و کارگزاران آن پرداخت می‌گردد.

تبصره (الحاقی ۱۳۹۷) - قوانین و مقررات مرتبط با چک حسب مورد، راجع به چک‌هایی که به شکل الکترونیکی (داده پیام) صادر می‌شوند نیز لازم‌الرعايه است. بانک مرکزی مکلف است ظرف مدت یک‌سال پس از لازم‌الاجراء شدن این قانون، اقدامات لازم در خصوص چک‌های الکترونیکی (داده پیام) را انجام داده و دستورالعمل‌های لازم را صادر نماید.

ماده ۴ (اصلاحی ۱۳۹۷) - هرگاه وجه چک به علتی از علل مندرج در ماده (۲) پرداخت نگردد، بانک مکلف است بنا بر درخواست دارنده چک فوراً غیرقابل‌پرداخت بودن آن را در سامانه یکپارچه بانک مرکزی ثبت نماید و با دریافت کد رهگیری و درج آن در گواهینامه‌ای که مشخصات چک و هویت و نشانی کامل صادرکننده در آن ذکر شده باشد، علت یا علل عدم پرداخت را صریحاً قید و آن را امضاء و مهر و به متقاضی تسلیم نماید. به گواهینامه فاقد کد رهگیری و فاقد مهر شخص حقوقی در مراجع قضائی و ثبتی ترتیب اثر داده نمی‌شود.

ماده ۵ (اصلاحی ۱۳۹۷) - در صورتی که موجودی حساب صادرکننده چک نزد بانک کمتر از مبلغ چک باشد، به تقاضای دارنده چک بانک مکلف است مبلغ موجودی در حساب را به دارنده چک بپردازد و دارنده با قید مبلغ دریافت‌شده پشت چک، آن را به بانک تسلیم نماید. بانک مکلف است بنابه درخواست دارنده چک فوراً کسری مبلغ چک را در سامانه یکپارچه بانک مرکزی وارد نماید و با دریافت کد رهگیری و درج آن در گواهینامه‌ای با مشخصات مذکور در ماده قبل، آن را به متقاضی تحویل دهد. به گواهینامه فاقد کد رهگیری در مراجع قضائی و ثبتی ترتیب اثر داده نمی‌شود.

چک مزبور نسبت به مبلغی که پرداخت نگردیده، بی‌محل محسوب و گواهینامه بانک در این مورد برای دارنده چک، جانشین اصل چک می‌شود. در مورد این ماده

نیز بانک مکلف است اعلامیه مذکور در ماده قبل را برای صاحب حساب ارسال نماید .

ماده ۵ مکرر (الحاقی ۱۳۹۷) - بعد از ثبت غیرقابل پرداخت بودن یا کسری مبلغ چک در سامانه یکپارچه بانک مرکزی، این سامانه مراتب را به صورت برخط به تمام بانکها و مؤسسات اعتباری اطلاع می‌دهد. پس از گذشت بیست و چهار ساعت کلیه بانکها و مؤسسات اعتباری حسب مورد مکلفند تا هنگام رفع سوء اثر از چک، اقدامات زیر را نسبت به صاحب حساب اعمال نمایند:

الف- عدم افتتاح هرگونه حساب و صدور کارت بانکی جدید؛

ب- مسدود کردن وجوه کلیه حسابها و کارت‌های بانکی و هر مبلغ متعلق به صادرکننده که تحت هر عنوان نزد بانک یا مؤسسه اعتباری دارد به میزان کسری مبلغ چک به ترتیب اعلامی از سوی بانک مرکزی؛

ج- عدم پرداخت هرگونه تسهیلات بانکی یا صدور ضمانت‌نامه‌های ارزی یا ریالی؛

د- عدم گشایش اعتبار اسنادی ارزی یا ریالی .

تبصره ۱- چنانچه اعمال محرومیت‌های مذکور در بندهای (الف)، (ج) و (د) در خصوص بنگاه‌های اقتصادی با توجه به شرایط، اوضاع و احوال اقتصادی موجب اختلال در امنیت اقتصادی استان مربوط شود، به تشخیص شورای تأمین استان موارد مذکور به مدت یک سال به حالت تعلیق در می‌آید. آیین‌نامه اجرائی این تبصره با در نظر گرفتن معیارهایی مانند میزان تولید و صادرات بنگاه و تعداد افراد شاغل در آن ظرف مدت سه ماه از لازم‌الاجراء شدن این قانون به پیشنهاد مشترک وزارت امور اقتصادی و دارایی و بانک مرکزی به تصویب هیأت وزیران می‌رسد .

ماده ۶ (اصلاحی ۱۳۹۷) - بانکها مکلفند برای ارائه دسته چک به مشتریان خود، صرفاً از طریق سامانه صدور یکپارچه چک (صیاد) نزد بانک مرکزی اقدام نمایند. این سامانه پس از اطمینان از صحت مشخصات متقاضی با استعلام از سامانه نظام هویت‌سنجی الکترونیکی بانکی و نبود ممنوعیت قانونی، حسب مورد نسبت به

دریافت گزارش اعتباری از سامانه ملی اعتبارسنجی موضوع ماده (۵) «قانون تسهیل اعطای تسهیلات و کاهش هزینه‌های طرح و تسریع در اجرای طرح‌های تولیدی و افزایش منابع مالی و کارایی بانک‌ها مصوب ۱۳۸۶/۴/۵» یا رتبه‌بندی اعتباری از مؤسسات موضوع بند (۲۱) ماده (۱) «قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۸۴/۹/۱» اقدام نموده و متناسب با نتایج دریافتی، سقف اعتبار مجاز متقاضی را محاسبه و به هر برگه چک شناسه یکتا و مدت اعتبار اختصاص می‌دهد. حداکثر مدت اعتبار چک از زمان دریافت دسته چک سه سال است و چک‌هایی که تاریخ مندرج در آن‌ها پس از مدت اعتبار باشد، مشمول این قانون نمی‌شوند. ضوابط این ماده از جمله شرایط دریافت دسته چک، نحوه محاسبه سقف اعتبار و موارد مندرج در برگه چک مانند هویت صاحب حساب مطابق دستورالعملی است که ظرف مدت یک سال پس از لازم‌الاجراء شدن این قانون توسط بانک مرکزی تهیه می‌شود و به تصویب شورای پول و اعتبار می‌رسد.

تبصره ۱ (الحاقی ۱۳۹۷) -بانک‌ها و سایر اشخاصی که طبق قوانین یا مقررات مربوط، اطلاعات مورد نیاز اعتبارسنجی یا رتبه‌بندی اعتباری را در اختیار مؤسسات مربوط قرار می‌دهند، مکلف به ارائه اطلاعات صحیح و کامل می‌باشند.

تبصره ۲ (الحاقی ۱۳۹۷) -به منظور کاهش تقاضا برای دسته چک و رفع نیاز اشخاص به ابزار پرداخت وعده‌دار، بانک مرکزی مکلف است ظرف مدت یک سال پس از لازم‌الاجراء شدن این قانون، ضوابط و زیرساخت خدمات برداشت مستقیم را به صورت چک موردی برای اشخاصی که دسته چک ندارند، به صورت یکپارچه در نظام بانکی تدوین و راه‌اندازی نماید تا بدون نیاز به اعتبارسنجی، رتبه‌بندی اعتباری و استفاده از دسته چک، امکان برداشت از حساب این اشخاص برای ذی‌نفعان معین فراهم شود. در صورت عدم موجودی کافی برای پرداخت چک موردی، صاحب حساب تا زمان پرداخت دین، مشمول موارد مندرج در بندهای (الف) تا (د) ماده (۵) مکرر این قانون و نیز محرومیت از دریافت دسته چک، صدور چک جدید و استفاده از چک موردی می‌باشد.

تبصره ۳ (الحاقی ۱۳۹۷) - هر شخصی که با توسل به شیوه های متقلبانه مبادرت به دریافت دسته چکی غیرمتناسب با اوضاع مالی و اعتباری خود کرده یا دریافت آن توسط دیگری را تسهیل نماید، به مدت سه سال از دریافت دسته چک، صدور چک جدید و استفاده از چک موردی محروم و به جزای نقدی درجه پنج قانون مجازات اسلامی محکوم می شود و در صورتی که عمل ارتكابی منطبق با عنوان مجرمانه دیگری با مجازات شدیدتر باشد، مرتکب به مجازات آن جرم محکوم می شود.

ماده ۲۱ مکرر (الحاقی ۱۳۹۷) - بانک مرکزی مکلف است ظرف مدت دو سال پس از لازم الاجراء شدن این قانون در مورد اشخاص ورشکسته، معسر از پرداخت محکوم به یا دارای چک برگشتی رفع سوء اثر نشده، از دریافت دسته چک و صدور چک جدید در سامانه صیاد و استفاده از چک موردی جلوگیری کرده و همچنین امکان استعلام آخرین وضعیت صادر کننده چک شامل سقف اعتبار مجاز، سابقه چک برگشتی در سه سال اخیر و میزان تعهدات چک های تسویه نشده را صرفاً برای کسانی که قصد دریافت چک را دارند، فراهم نماید. سامانه مذکور به نحوی خواهد بود که صدور هر برگه چک مستلزم ثبت هویت دارنده، مبلغ و تاریخ مندرج در چک برای شناسه یکتای برگه چک توسط صادرکننده بوده و امکان انتقال چک به شخص دیگر توسط دارنده تا قبل از تسویه آن، با ثبت هویت شخص جدید برای همان شناسه یکتای چک امکان پذیر باشد. مبلغ چک نباید از اختلاف سقف اعتبار مجاز و تعهدات چک های تسویه نشده بیشتر باشد.

تبصره ۱- در مورد چک هایی که پس از گذشت دو سال از لازم الاجراء شدن این قانون صادر می شوند، تسویه چک صرفاً در سامانه تسویه چک (چکاوک) طبق مبلغ و تاریخ مندرج در سامانه و در وجه دارنده نهائی چک براساس استعلام از سامانه صیاد انجام خواهد شد و در صورتی که مالکیت آنها در سامانه صیاد ثبت نشده باشد، مشمول این قانون نبوده و بانک ها مکلفند از پرداخت وجه آنها خودداری نمایند. در این موارد، صدور و پشت نویسی چک در وجه حامل ممنوع است و ثبت

انتقال چک در سامانه صیاد جایگزین پشت نویسی چک خواهد بود. چک‌هایی که تاریخ صدور آن‌ها قبل از زمان مذکور باشد، تابع قانون زمان صدور می‌باشد.

تبصره ۲- ممنوعیت‌های این ماده در مورد اشخاص ورشکسته، معسر از پرداخت محکوم به یا دارای چک برگشتی رفع سوءاثر نشده که به وکالت یا نمایندگی از طرف صاحب حساب اعم از شخص حقیقی یا حقوقی اقدام می‌کنند نیز مجری است.

ماده ۲۳ (اصلاحی ۱۳۹۷) - دارنده چک می‌تواند با ارائه گواهینامه عدم پرداخت، از دادگاه صالح صدور اجرائیه نسبت به کسری مبلغ چک و حق الوکاله وکیل طبق تعرفه قانونی را درخواست نماید. دادگاه مکلف است در صورت وجود شرایط زیر حسب مورد علیه صاحب حساب، صادر کننده یا هر دو اجرائیه صادر نماید.

الف- در متن چک، وصول وجه آن منوط به تحقق شرطی نشده باشد؛

ب- در متن چک قید نشده باشد که چک بابت تضمین انجام معامله یا تعهدی است؛

ج- گواهینامه عدم پرداخت به دلیل دستور عدم پرداخت طبق ماده (۱۴) این قانون و تبصره‌های آن صادر نشده باشد.

صادرکننده مکلف است ظرف مدت ده روز از تاریخ ابلاغ اجرائیه، بدهی خود را بپردازد، یا با موافقت دارنده چک ترتیبی برای پرداخت آن بدهد یا مالی معرفی کند که اجرای حکم را میسر کند؛ در غیر این صورت حسب درخواست دارنده، اجرای احکام دادگستری، اجرائیه را طبق «قانون نحوه محکومیت‌های مالی مصوب ۱۳۹۴/۳/۲۳» به مورد اجراء گذاشته و نسبت به استیفای مبلغ چک اقدام می‌نماید.

ماده ۲۴ (الحاقی ۱۳۹۷) - در صورت تخلف از هر یک از تکالیف مقرر در این قانون برای بانک‌ها یا مؤسسات اعتباری اعم از دولتی و غیردولتی، کارمند خاطی و مسؤول شعبه مربوط حسب مورد با توجه به شرایط، امکانات، دفعات و مراتب به مجازات‌های مقرر در ماده (۹) «قانون رسیدگی به تخلفات اداری مصوب ۱۳۷۲/۹/۷» محکوم می‌شوند که رسیدگی به این تخلفات در صلاحیت بانک مرکزی است.

اما چک‌هایی که از تاریخ ۲۰ آذرماه ۱۳۹۹ به بعد صادر میگردند نباید در وجه حامل صادر شوند و همچنین انتقال آن‌ها نیز با امضای ظهر چک (پشت نویسی) ممکن نیست. باید توجه داشت در قانون جدید راهکار بهتر و قاعده مندی برای انتقال چک بین اشخاص ترتیب داده شده است و آن ثبت انتقال چک در سامانه صیاد خواهد بود. به عبارت دیگر چک‌هایی که بعد از تاریخ فوق صادر می‌شوند حتماً باید در وجه شخص معین بوده (در وجه حامل نباشند) و نیز چنانچه دارنده معین که در برگ چک نامش قید گردیده قصد انتقال آن را داشته باشد باید در سامان‌های که تا تاریخ فوق الذکر کاملاً راه‌اندازی گردیده انتقال چک را ثبت نماید. بدین ترتیب تمام ایادی و اشخاصی که چک بین آن‌ها به گردش افتاده مشخص و ترتیب پرداخت‌های آن‌ها قابل رهگیری خواهد بود. ضمناً با توجه به آخرین تغییرات دستورالعمل‌های بانکی، چک‌های رمزدار یا اصطلاحاً بین بانکی یا بانکی که قبلاً به درخواست صاحب حساب و بینام قابل صدور بود و در واقع حکم وجه نقد را داشت و دارنده آن مالک شناخته می‌شد، از این پس قابلیت صدور نداشته و هرگونه انتقال که بانک صادرکننده سند آن باشد تنها در قالب حواله ممکن خواهد بود و صاحب حساب موظف است نام و کد ملی شخصی که گیرنده حواله و دریافت کننده وجه آن خواهد بود را به بانک اعلام نماید و تنها همان شخص امان دریافت وجه حواله را خواهد داشت.

امید است با توجه به اجرایی شدن قوانین کارآمد اخیر در خصوص چک، ضمن کمتر شدن پرونده‌های کثیر قضایی با موضوع چک و کاهش بار سنگین دستگاه قضا در کشور، با جلوگیری از هرگونه پولشویی و ارتکاب اعمال مجرمانه مرتبط با تعاملات مالی گامی بزرگ در راستای شفافیت، پیشرفت و اعتلای اقتصادی کشور عزیزمان برداشته شود.

۹- نقش چک حامل در پولشویی

ظهرنویسی بدون امکان رهگیری و همچنین صدور چک حامل، این برگه را تبدیل به ابزاری مناسب برای پولشویی کرده است. عدم توجه به این موضوع اثرات منفی متعددی بر اقتصاد کشور چه در داخل و چه در فضای بین‌الملل داشته است. طبق گزارش بانک مرکزی در بازه زمانی ۱۰ ماهه بهمن ۹۳ تا دی ۹۴ سهم چک از جمع کل نقل و انتقالات وجوه (شامل: چک، خودپردازها، ساتنا، پایا، اینترنت، تلفن و پایانه شعب و فروشگاه‌های) به لحاظ مبلغ ۴۲,۳ درصد را در بر می‌گیرد. باید در نظر داشت که این رقم تنها بر اساس نقل و انتقالات رسمی که به ثبت می‌رسند، بیان است و موضوع ظهرنویسی بر پشت برگه‌های چک در آن لحاظ نشده است؛ در واقع می‌توان گفت سهم چک از مبادلات وجوه بسیار بیشتر از این عدد است.

امکان ظهرنویسی بر روی برگه چک، ارتباط مستقیم با بحث پولشویی دارد؛ این مسئله از جمله مواردی است که در هنگام مبادله برگه چک، نقش پررنگی داشته و در اصلاحیه‌های چند سال اخیر قانون چک، به آن توجه نشده است. عدم کنترل و رهگیری این موضوع در وضعیت فعلی، ریسک پولشویی را در اقتصاد ایران بسیار بالا برده است. حال این سوال مطرح است که چک چگونه باعث پولشویی می‌شود؟ افرادی که به هر نحوی از انجام فساد (قاچاق کالا، فروش مواد مخدر، فرار مالیاتی و...) مبالغی به دست آورده‌اند، از طریق صدور چک حامل یا ظهرنویسی بر روی برگه چک، به راحتی و بدون اینکه در جایی ثبت شود (تنها مبدا و مقصد چک مشخص است)، می‌توانند نقل و انتقالات مالی خود را انجام داده و اموال خود را مشروع جلوه دهند.

عدم توجه به این موضوع اثرات منفی متعددی بر اقتصاد کشور چه در داخل و چه در فضای بین‌الملل داشته است؛ این در حالی است که با به کارگیری اقداماتی این مسئله قابل حل است.

توجه و کنترل شدید برای مبارزه پولشویی در سیستم بانکی و ضابطه‌مند نمودن آن باعث شده است که سیستم‌های انتقالات موازی با سیستم‌های که مجوز خاص

انتقال وجوه در سراسر دنیا ندارند، توجه تبهکاران و قانون‌گذاران را جلب کنند. سادگی، سرعت و عدم نگهداری سابقه از مختصات سیستم بانکی موازی است. چک حامل روشی است که برای انتقال پول در داخل یک کشور و بین کشورهای مختلف از آن استفاده می‌شود (تذهیبی، ۱۳۸۹: ۵۶-۵۷).

نتیجه‌گیری

عده‌ای از مسئولین بر این باورند مبارزه با پولشویی، از طریق افزایش امنیت و ثبات در نظام بانکی کشور و جلوگیری از بهره‌برداری پولشویان و تأمین مالی تروریسم از سیستم بانکی کشور رخ می‌دهد. یکی دیگر از راه‌های مبارزه با پولشویی در کشور، توجه به عواملی است که زمینه ارتکاب جرم پولشویی را فراهم می‌نماید. پولشویی از طرق مختلفی انجام می‌گیرد. یکی از راه‌هایی که باعث افزایش جرم پولشویی می‌شود، استفاده نابه‌جا از چک است. چک یکی از مهم‌ترین ابزارهای پرداختی رایج میان مردم است، به طوری که حدود ۴۳ درصد از تراکنش‌های مالی کشور از طریق چک انجام می‌شود. در ایران، چک پتانسیل خوبی را برای ارتکاب جرم فراهم می‌کند. علت این موضوع، وجود خلأهای قانونی چک است که می‌توان ظهرونیسی (پشت‌نویسی) چک و مشخص نبودن ظهرونیسان و همچنین غفلت نهادهای مسئول مانند بانک‌ها و مؤسسات مالی دانست. تکیه بر کاغذی بودن چک نیز می‌تواند از زمینه‌های مهم پولشویی محسوب گردد.

مشکل از جایی شروع می‌شود که در مورد چک‌هایی که در وجه حامل و یا در وجه فرد مشخصی صادر می‌شود، گیرنده چک می‌تواند با یک امضا به فرد دیگری منتقل کند، بدون آنکه مشخصات معاملات و افراد ظهرونیس در سیستمی ثبت شود. این پدیده باعث می‌شود امکان ردیابی معاملات و افراد ظهرونیس وجود نداشته باشد و صرفاً صادرکننده چک و دارنده آخر آن قابل شناسایی باشد. به عبارتی تنها ابتدا و انتهای هر معامله قابل ردگیری و شناسایی است و افراد دخیل در وسط این

فرآیند همانند جعبه سیاهی نامشخص باقی می‌ماند. این فرآیند امکان ارتکاب جرم پولشویی را در طی زمان فراهم می‌کند.

قانون قدیم چک، سازوکار مناسبی برای جلوگیری از ارتکاب جرم پولشویی ارائه نداده است و در آن، هیچ الزامی برای صاحبان درآمد، نسبت به اعلام درآمدهای خود و راه‌های کسب آن‌ها وجود ندارد؛ در نتیجه این فرآیند باعث ایجاد جرایمی نظیر پولشویی می‌شود. برای اصلاح این وضعیت و جلوگیری از جرم پولشویی، اصلاحاتی در قانون چک انجام شد که عبارت‌اند از: ۱- محدود کردن اعتبار چک به کد رهگیری ۲- حذف چک حامل

یکی از مهم‌ترین مواردی که در این میان مورد توجه قرار گرفته بحث شفافیت اقتصادی و جلوگیری از پولشویی است، چراکه بر اساس آمار بانک مرکزی ایران، چک‌های تضمینی و در وجه حامل، سهم قابل توجهی از نقل و انتقالات بانکی را به خود اختصاص می‌دهند و به دلیل اینکه تاکنون در دست افراد بسیاری می‌چرخید تا نقد شود، امکان بروز فساد مالی را تا حد زیادی افزایش می‌داد و راه را برای پولشویی باز می‌کرد.

در مجموع، می‌توان گفت که با اصلاح قانون چک، بانک‌ها و مؤسسات مالی می‌توانند برای مقابله با پولشویی، مشتریان پرخطر خود را شناسایی کرده و ضوابط دقیقی را برای آنان مشخص کنند و افراد مشکوک را نیز به مقامات ذی‌صلاح ارجاع دهند. بر همین اساس، می‌توان امیدوار بود که جرم پولشویی در ایران، به شدت کاهش پیدا کند. این تصمیمات می‌تواند به شفافیت بیشتر و مبارزه با پولشویی کمک کند و گردش مالی درست و شفاف و هدف‌گیری نقدینگی کشور را شکل دهد.

منابع و مأخذ

- ۱- اسدی، بهنام، (۱۳۹۷)، "بررسی حقوقی پولشویی در نظام بانکی کشور"، فصلنامه مطالعات نوین بانکی، دوره اول، شماره ۱، ص ۱۵۱-۱۷۰.
- ۲- اسعدی، سیدحسین، (۱۳۸۲)، "نقش فرآیند پولشویی و مصادره اموال در روند قاچاق مواد مخدر"، مجموعه سخنرانی‌ها و مقالات همایش بین‌المللی مبارزه با پولشویی، چاپ ۱، تهران، نشر وفاق.
- ۳- اسکینی، ربیعا، (۱۳۸۴)، حقوق تجارت (برات، سفته، قبض انبار، اسناد در وجه حامل و چک)، تهران، انتشارات سمت.
- ۴- انصاری پیرسرایبی، زربخش، شاه‌بهرامی، اسدالله، (۱۳۹۳)، "ضرورت استفاده از سیستم‌های تشخیص پولشویی در بانکداری الکترونیکی"، فصلنامه روند، شماره ۶۳، ص ۱۷۹-۲۱۲.
- ۵- ایمانی، عباس، (۱۳۸۲)، فرهنگ اصطلاحات حقوق کیفری، چاپ اول، تهران، نشر آریان.
- ۶- پاکروان، لقمان، (۱۳۸۹)، "گذری بر فرآیند پولشویی و آثار آن در بخش‌های اقتصادی"، مجله حسابداری، حسابرس، شماره ۴۹، ص ۱۴۶-۱۵۳.
- ۷- تاجیک، محمدرضا، کلاترمهرجردی، امیر، مومیوند، اسدالله، (۱۳۹۶)، "پولشویی و راه‌های مقابله با آن"، فصلنامه پژوهش‌های جدید در مدیریت و حسابداری، شماره ۲۰، ص ۸۳-۹۸.
- ۸- تذهیبی، فریده، (۱۳۸۹)، پولشویی و روش‌های مبارزه با آن، تهران، نشر جنگل
- ۹- جوادجعفری، عبدالرضا، سیدزاده‌ثانی، سیدمهدی، (۱۳۹۱)، رهنمودهای عملی پیشگیری از جرم سازمان ملل، تهران، نشر میزان
- ۱۰- حسینی‌تهرانی، مرتضی، (۱۳۶۴)، "چک و مقررات حقوقی آن"، فصلنامه حق، دفتر سوم.

- ۱۱- رجیبی پور، محمود، (۱۳۸۷)، **مبانی پیشگیری اجتماعی از بزهکاری اطفال و نوجوانان**، تهران، انتشارات منتهی.
- ۱۲- زرگری، سید مهدی، (۱۳۹۰)، **پیشگیری از بزهکاری**، تهران، نگاه بینه.
- ۱۳- ساکی، محمدرضا، (۱۳۸۹)، **حقوق کیفری اقتصادی**، چاپ اول، تهران، انتشارات جنگل.
- ۱۴- سلیمی، صادق، (۱۳۸۱)، "تطهیر پول در اسناد بین‌المللی و لایحه پولشویی"، **مجله تخصصی الهیات و حقوق**، شماره ۶.
- ۱۵- صبوری دیلمی، محمدحسن؛ شفیعی، سعیده، (۱۳۸۸)، "پیامدهای پولشویی و راهکارهای پیکار با آن در ایران"، **فصلنامه علوم سیاسی؛ اطلاعات سیاسی- اقتصادی**، شماره ۲۶۱ و ۲۶۲، ص ۲۴۴-۲۵۹.
- ۱۶- عرفانی، محمود، (۱۳۶۷)، **حقوق تجارت**، ج ۱، ج ۳، تهران، جهاد دانشگاهی.
- ۱۷- عمید، حسن، (۱۳۵۷)، **فرهنگ عمید**، تهران، انتشارات امیر کبیر.
- ۱۸- گلدوزیان، ایرج، (۱۳۷۸)، **حقوق جزای اختصاصی**، چاپ ششم، تهران، نشر میزان.
- ۱۹- لانگست، پیتر و دیگران؛ (۱۳۸۷)، **برنامه‌های جهانی مبارزه با فساد**، ترجمه امیر حسین جلالی فراهانی و حمید بهره‌مند بگ نظر، چاپ اول، نشر مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
- ۲۰- محمدنسل، غلامرضا، (۱۳۹۳)، **کلیات پیشگیری از جرم**، تهران، نشر میزان.
- ۲۱- معاونت امور اجتماعی و پیشگیری از وقوع جرم قوه قضائیه، (۱۳۸۲)، **منشور مبارزه با مفساد اقتصادی** (مجموعه بیانات مقام معظم رهبری و رئیس قوه قضائیه)، چاپ اول، تهران، مرکز مطبوعات و انتشارات قوه قضائیه.

۲۲- معین، محمد، (۱۳۶۲)، فرهنگ معین، چاپ پنجم، تهران، انتشارات امیرکبیر.

۲۳- میرمحمد صادقی، حسین، (۱۳۸۲)، "پولشویی و ارتباط آن یا جرایم دیگر"، مجموعه سخنرانی‌ها و مقالات همایش بین‌المللی مبارزه با پولشویی، چاپ ۱، تهران، نشر وفاق.

24- Ripert, G. et Roblot; R. (1990), **Traite de Droit Commercial**; t.2, 12^e edition, paris: L.G.D.J.

25- Rodiere, R. et Oppetit; B. (1978), **Droit Commercial**; 8^e edition, Paris: Precis Dalloz.